

Barak 1B vroeger en nu. De enige bewaard gebleven barak van Kamp Vught is nog lang in gebruik geweest en daarna jarenlang verwaarloosd. In 2013 is hij gerestaureerd. fotomontage Marc Bolis

Schuldige plek in lieflijk

Nationaal Monument Kamp Vught bestaat 25 jaar. Tijd om het kamp op te doeken nu er bijna geen slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog meer in leven zijn? Of heeft die oorlog ons nog genoeg te vertellen?

door Mieske van Eck

Een schuldige plek. De tegenstelling kan niet groter. In een lieflijk heidelandschap overheersen kazernes en rijst een hoge gevangenismuur op. Nieuwe woningen in de vorm van barakken herbergen families van de Zuid-Molukse militairen, die hier tegen wil en dank hun toevlucht zoeken. Op een steenworp afstand van de gevangenis getuigt Nationaal Monument Kamp Vught van een zwart verleden. Vrijheid en onvrijheid zijn hier bu-

ren. Vandaag viert het monument en museum zijn 25-jarig bestaan. 31.000 mannen en

vrouwen zaten hier in de Tweede Wereldoorlog gevangen. In het kamp verloren 750 mensen het leven door ziekte, mishandeling en executie. Nog afgezien van slachtoffers die via Westerbork naar hun dood in Duitse concentratiekampen trenden.

Kamp Vught is met recht een moordplek te noemen.

Het is een herinnering die we nog steeds levend houden, al is de oorlog bijna zeventig jaar voorbij. Maar is het geen tijd dat de Tweede Wereldoorlog met pensioen gaat, nu nieuwe wreedheden wereldwijd afschuif wekken?

Directeur Ieroen van den Eijnde van Nationaal Monument Kamp Vught vindt van niet. „De oorlog heeft ons nog ontzettend veel te vertellen en is ook in onze tijd een

moreel en ethisch jijkpunt. Op deze schuldige plek is de geschiedenis tastbaar. Herdenken is nadenken. Je kunt de jeugd nog bereiken met een goed verhaal. We zien hier regelmatig jongeren die hun mobiel vergeten en ademloos luisteren naar een gids. Juist jongeren blijken gerakt te worden door het individuele leed. Het zet ze aan het denken over thema's als vrijheid, onderdrukking of mensenrechten.”

De herdenkingscultuur is in beweging. In Kamp Vught gaat het al lang niet meer uitsluitend over de gruwelen van de Tweede Wereldoorlog. Er is een tentoonstelling over Strebrenica geweest en een in de maak over de Goelag, de Sovjetwerkkampen in Siberië. Van den Eijnde: „We zoeken aldoor naar manieren om het verhaal te verbreden en te betrekken bij onze tijd.”

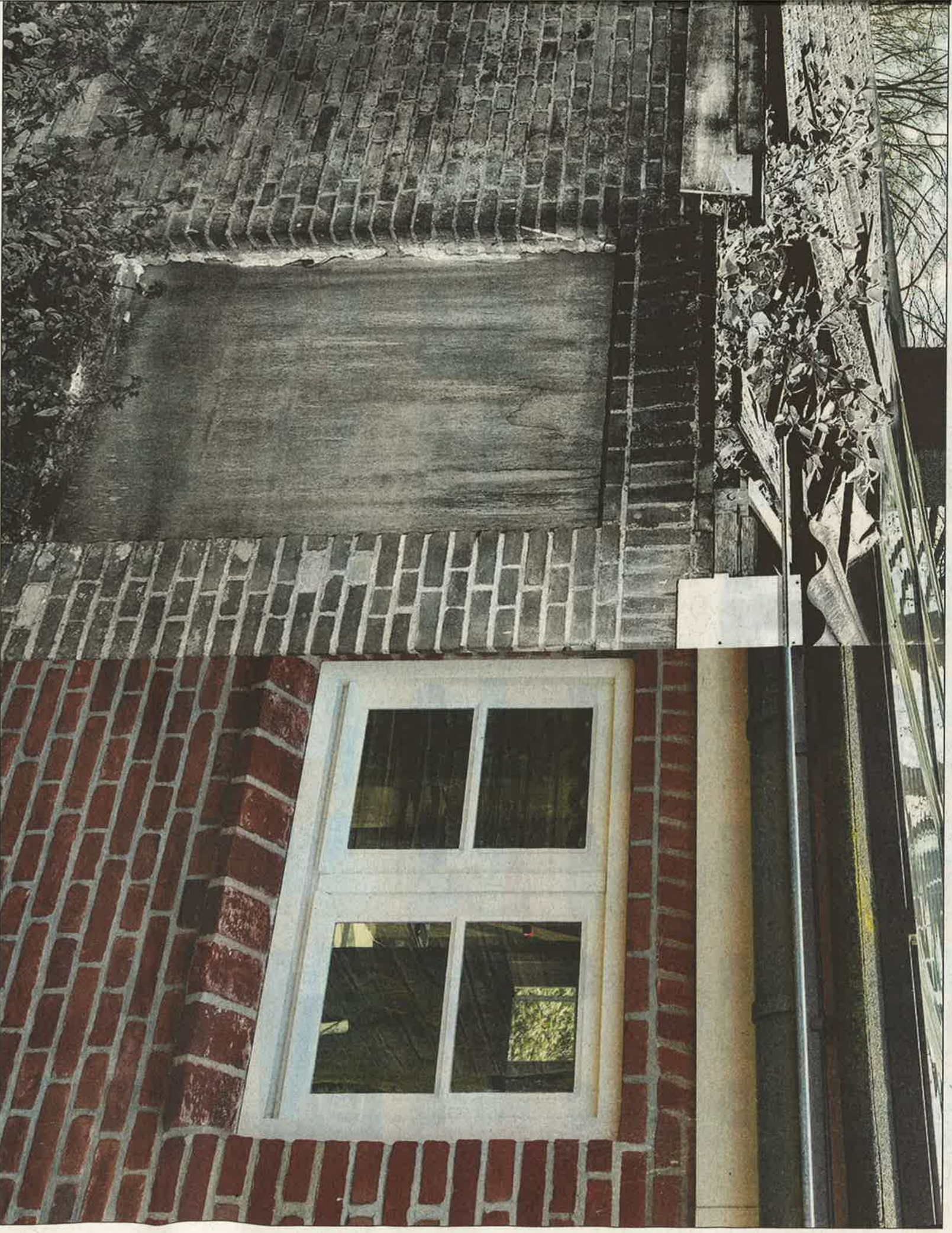
Dat verbreden gebeurt ook in de gerestaureerde, in 2013 geopende, Barak 1B. Hier herleeft niet alleen de geschiedenis van het concentratiekamp, dat maar ongeveer anderhalf jaar bestaan heeft. Na de bevrijding in oktober 1944 kwamen nieuwe bewoners als speelbal van nieuwe omstandigheden. 'Foute' Nederlanders, niet zelden opgepakt zonder bewijs. Alle Duitsers werden sowieso opgesloten, soms zelfs als het om uit Duitsland gevluchte Joden ging. Ook zo'n 6.000 bewoners van wat Duitse

grensdorpjes in het frontgebied kwamen in Kamp Vught terecht. Ze zaten de oort in de weg. Al hadden ze niets gedaan, ze leden gebrek en waren ook nog eens slachtoffers van Nederlandse bewakers die alle haarten wat Duits was.

Nadat de laatste gevangenen in 1949 Kamp Vught verlaten hadden, bood het in 1951 weer onderdak aan een nieuwe groep, de Zuid-Molukse militairen en hun families die samen met de ongewenste Nederlanders uit Indonesië vertrokken waren. Mensen die niet moesten zeuren en zich maar moesten aanpassen. Voor hun rouw over hun verloren land was nauwelijks begrip. Het kwaad had in Vught in 1943 genoeg aan slechts een reep heide. 350 meter bre-

“ Mij maakt de manier waarop Duitsers reageerden op het bunkerdrama, dat tien vrouwen het leven kostte

Sophia Anweiler, gids uit Duitsland

heidelanddschap

en een kilometer lang was het Konzentratjonslager Herzogenbusch in Vught. Een Wandeling door Nationaal Monument Kamp Vught anno 2015 voert langs wachttorens, barakken, prikkeldraad. Behoudens het crematorium en Barak 1B is bijna alles namaak. De wachttorens zijn herbouwd, het prikkeldraad is opnieuw bevestigd aan de oude palen. Het maakt de beklemming, wreedheid, willekeur van toen voelbaar. Na de oorlog is veel van het kamp opgeruimd. Kort na de bevrijding wilden we liefst vergeten, legt Van den Eijnde uit. Het land moest weer worden opgebouwd. We mochten niet zeuren, ook de Joden niet.

De monumenten uit die eerste tijd waren vooral voor het verzet. In de jaren zestig kwam voor het eerst echt aandacht voor het lot van de Joden tijdens de bezetting. En pas in de jaren tachtig stelde historicus Hans Blom het goed-fout-denken over de oorlog aan de orde. Van den Eijnde: „Het beeld is in de loop der tijd sterk veranderd. We hebben niet meer twee smaken (goed en fout), maar wel honderd.”

En Duitsers worden niet meer geweend of met de nek aangekeken bij herdenkingen. Sinds 2006 is de Duitse ambassadeur bij de Dodenherdenking in Vught. In het museum lopen al tien jaar jonge Duitse gidsen rond, voor een stage van een jaar. Dit sei-

zoen is dat Sophia Anweiler (Göttingen, 1995), „In Duitsland ligt de oorlog nog heel dicht bij de mensen”, zegt ze. Toch is ze onder de indruk van wat zich op die kleine strook grond in Vught afspeelde. „Het zet aan tot denken over goed en kwaad.” Haar raakt vooral de manier waarop de Duitsers reageerden op het bunkerdrama, waarbij 74 vrouwen in één cel werden opgesloten. „De kampcommandant werd overgeplaatst, niet omdat er tien vrouwen dood waren, maar omdat de gebeurtenis het beeld van het ‘modelkamp Vught’ verstoord had.”

Van den Eijnde begon in 1990 als beheerder van het nationale monument. Onder zijn leiding groeide het uit van een afgelegen bushalte met verwaarloosde herinneringen tot een museum en herdenkingscentrum dat vorig jaar 72.000 bezoekers trok. Hij vindt de ervaringen in het kamp nog altijd indrukwekkend. „Daarom moeten we de plek zo oorspronkelijk mogelijk laten zijn.” Wat niet wil zeggen dat Nationaal Monument Kamp Vught was is van veranderingen. „We blijven de verhalen vertellen, maar de nadruk verschuift van herdenken naar bewust worden. En er komen voortdurend nieuwe elementen bij, zoals het lezen van namen bij de herden-

king van het kindertransport. Het geheven vingertje is weg, maar wij willen wel bevorderen dat mensen zich bewust zijn van de geschiedenis en de vele vormen van onverdraagzaamheid. En hen meegeven dat je niet achter degeene moet aanlopen die het hardst brult of het meest belooft.”

In Monument Kamp Vught is aandacht voor de vele dilemma's waarvoor mensen in de oorlog kwamen te staan. Van den Eijnde noemt onder meer de omstanders, mensen die dader noch slachtoffer waren, maar wel op een of andere manier betrokken waren bij het kamp, al was het maar als getuige. Het gaat daarbij niet om oordelen, maar om tonen en laten voelen. Allertel thema's van toen zijn volgens Van

den Eijnde nog van belang, zoals keuzevrijheid en verantwoordelijkheid.

„Het is boeiend te zien wat mensen elkaar aan kunnen doen of voor elkaar kunnen betekenen, soms zelfs offeren. Dat leert ons over onszelf. Je ziet hier de mens in al zijn facetten. In Kamp Vught staan we daarom ook stil bij moedige mensen, die handelen om anderen te redden. Hun keuze doet ertoe.” Dat menselijke aspect boeit Van den Eijnde al meer dan 25 jaar.

„Het zijn geen anonieme getallen of abstracte gebeurtenissen. Het gaat om mensen in de maalstroom van gebeurtenissen waarop ze zelf geen invloed hebben, zoals de Joden, maar ook inwoners van Vught.

„Het gaat erom hoe mensen zich gedragen in extreme omstandigheden en welke keuzes ze maken. Er zijn collaborators, NSB'ers, omstanders. Dat alles komt samen in Kamp Vught. Het is Menswenschap.” Wat bezoekers meenemen van het kamp is moeilijk te meten, zegt Van den Eijnde. „Maar als ik dan kinderen zie terugkeren om hun ouders rond te leiden, zegt dat wel iets.”

Vanwege de Nationale Museumweek bedraagt de toegangsprijs voor Nationaal Monument Kamp Vught vandaag voor iedereen 1 euro.

“ Het gaat om mensen in de maalstroom van gebeurtenissen

waarop ze zelf geen invloed hebben

leroen van den Eijnde, directeur